

BİBLİYOGRAFYA :

Lutf Ali Beg, *Âteşkede* (nşr. Ca'fer-i Şehîdî), Tahran 1337 hş., s. 423; Abdürrezzâk Dûnbülî, *Tezkire-i Nigeristân-ı Dârâ*, Tebriz 1342 hş., I, 277-278; a.mlf., *Tecrûbetü'l-ahrâr ve tesliyetü'l-ebrâr* (nşr. Hasan Kâdî Tabâtâbâî), Tebriz 1349 hş., I, 325-372; Hidâyet, *Mecma'u'l-fuşâhâ*, Tahran 1336, VI, 1175; *Mecmû'a-i Makâlât-ı Abbâs-ı İkbâl Âştîyânî* (nşr. M. Debîr-i Siyâkî), Tahran 1369 hş., s. 537-550; Browne, *LHP*, IV, 221, 284-297; M. Ali Terbiyet, *Dânişmendân-ı Âzerbâycân*, Tahran 1314 hş., s. 396; Rypka, *HIL*, s. 308; Rızâzâde Şafak, *Târîh-i Edebiyyât-ı İrân*, Tebriz, ts., s. 244; Lutfullah Sûretger, *Tecelliyât-ı İrfân der Edebiyyât-ı Fârsî*, Tahran 1345 hş., s. 101; M. Ali Habîbâbâdî, *Mekârimü'l-âşâr*, İsfahan 1362, I, 74-76; Mehdi Bâmdâd, *Şerh-i Hâl-i Ricâl-i İrân der Qarn-i 12 ve 13 ve 14 Hicrî*, Tahran 1371 hş., I, 105; Abdülhüseyn-i Zerrînkûb, *Bâ Kârvân-ı Hulle*, Tahran 1374 hş., s. 315-327; Dihhudâ, *Luğatnâme*, XXVIII, 30-32; H. Massé, "Hâtîf", *EL* (İng.), III, 273.

ADNAN KARAIŞMAILOĞLU

HÂTİFİ

(هاتفی)

Mevlânâ Abdullâh Hâtîfî
(ö. 927/1521)

İrânî şâir.

822'de (1419) Herat'ın Câm bölgesindeki Harcird kasabasında doğdu. Meşhur mutasavvif şair Abdurrahman-ı Câmî'nin kız kardeşinin oğludur. Safevî devrinin ilk yıllarında yaşayan edebiyat ve sanat adamlarının çoğu gibi Herat'ta son Timurlu sultanlarının hizmetinde bulundu; şair ve devlet adamı Ali Şîr Nevâî'nin himayesine mazhar oldu. Gençliğinin ilk yıllarını zevk ve eğlence içinde geçiren Hâtîfî, daha sonra dayısı Câmî'nin derslerine devam etmeye başladı. Çehâr Bâgî

Hâtîfî'nin Behzad tarafından yapılan bir tasviri (Cenova Prens Sadreddin Ağa Han Koleksiyonu, nr. M. 192)

adında bir tekke kurarak inzivaya çekildi. Uzun yıllar münzevi bir hayat yaşadı. Horasan'da hâkimiyet sağladıkdan sonra dönüşte Harcird'e uğrayan (1511) Şah İsmâil, Hâtîfî ile görüşerek kendisinden fetihleriyle ilgili bir şiir yazmasını istedi. Hâtîfî bu teklifi kabul edip 1000 beyit kadar yazmışsa da eserini tamamlayamamıştır. Dayısının aksine İsnâşeriyye mezhebinin benimsenmeyen Hâtîfî Muharrem 927'de (Ocak 1521) Harcird'de vefat etti ve Çehâr Bâgî Tekkesi'ne defnedildi.

Abdurrahman-ı Câmî'den sonra devrin en büyük şairi sayılan Hâtîfî'nin şiirlerinde Nizâmî-i Gencevî ve Emîr Hüsrev-i Dihlevî'nin tesirleri açıkça görülür.

Eserleri. 1. *Dîvân*. Tek yazma nüshası bilinmektedir (Kahire Dârü'l-kütübî'l-Misriyye, nr. 186). 2. *Hamse*. Müellifin Nizâmî'yi taklit ederek kaleme aldığı eser şu mesnevilerden meydana gelmektedir: a) *Leylâ vü Mecnûn*. Nizâmî'nin aynı adlı eseri örnek alınarak sade bir dille yazılmıştır. Hâtîfî'nin ilk mesnevisi olan bu eserin, biri 1788 yılında Kalkûta'da Sir W. Jones tarafından, diğeri Leknev'de (ts.)

yapılmış iki yayımı vardır. b) *Heft Manzar*. 15.000 beyit olan bu eser, Nizâmî'nin *Heft Peyker*'i örnek alınarak yazılmıştır (yazma nüshaları için bk. Ahmed-i Münzevî, IV, 3324-3325). c) *Şîrîn ü Hüsrev*. Nizâmî'nin *Hüsrev ü Şîrîn*'ine nazire olarak yazılmış ve Ali Şîr Nevâî'ye ithaf edilmiştir. 1800 beyitten meydana gelen mesnevi Sâdullah Esedüllayef tarafından neşredilmiştir (Moskova 1977). d) *Timurnâme*. Hâtîfî, 4500 beyit tutan bu mesnevisini yazarken Nizâmî'nin *İskendernâme*'sini göz önünde bulundurmasına rağmen Nizâmî gibi hikâye ve efsanelerden bahsetmemiş, başta Şerefeddin Ali Yezdî'nin *Zafernâme*'si olmak üzere Timur'a ait önemli kaynaklardan faydalanmıştır. Biri *Zafernâme-i Hâtîfî* adıyla taş basması olarak (Leknev 1869), diğeri *Timurnâme* adıyla (Madras 1958) yapılmış iki neşri vardır. e) *İsmâ'îlnâme* (*Şahnâme-i Hâtîfî*). Şah İsmâil devrini anlatan ve 1000 beyit kadar yazılmış olan bu eser bir *Timurnâme* yazması içinde bulunurken daha sonra kaybolmuştur. Mesnevinin bazı beyitleri *Tuħfe-i Sâmî*'de örnek olarak nakledilmiştir.

BİBLİYOGRAFYA :

Hâtîfî, *Şîrîn ü Hüsrev* (nşr. Sa'dullah Esedüllayef), Moskova 1977, neşredilen önsözü, s. III-LIX; Ali Şîr Nevâî, *Mecâlisü'n-nefâ'is* (nşr. Ali Asgar-ı Hikmet), Tahran 1363 hş., s. 62-63; Sâm Mirza, *Tuħfe-i Sâmî*, Tahran 1314 hş., s. 94-97; Hândmir, *Habîbü's-siyer*, IV, 354-355; Lutf Ali Beg, *Âteşkede*, Bombay 1277/1860, s. 375-384; Hidâyet, *Mecma'u'l-fuşâhâ*, Tahran 1284/1867, I, 54-55; Safâ, *Edebiyyât*, IV, 438-447; a.mlf., *Hamâse-serâyi der İrân*, Tahran 1363 hş., s. 360-362; Neftî, *Târîh-i Nazm u Neşr*, I, 314-315; Münzevî, *Fihrist*, IV, 2984, 3324-3325; Browne, *LHP*, IV, 227-229; Fahrüzzamân-ı Kazvîni, *Tezkire-i Meyhâne* (nşr. Muhammed Şefî'), Lahor 1926, s. 103-110; Rızâzâde Şafak, *Târîh-i Edebiyyât-ı İrân*, Tahran 1321 hş./1942, s. 379; Ermin-i Ahmed-i Râzî, *Heft İklîm*, Tahran 1341 hş./1962, III, 186-188; *Hediyetü'l-ârifîn*, I, 471; Ethé, *Târîh-i Edebiyyât*, s. 62-63; *Kâmûsü'l-a'lâm*, VI, 4721; Cl. Huart, "Hâtîfî", *IA*, V/1, s. 370; a.mlf. - [H. Massé], "Hâtîfî", *EL* (İng.), III, 274; J. T. P. de Bruijn, "*Khargird*", a.e., IV, 1073.

MÜRSEL ÖZTÜRK

HATİM

(الحتم)

Kur'an ilimleriyle
hadis literatüründe kullanılan bir tabir.

Hatm ve hıtâm sözlükte "örtmek, mühürlemek, bir şeyi tamamlayıp sonuna ulaşmak" gibi mânalara gelir. Kur'an-ı Kerim'i başından sonuna kadar yüzünden veya ezbere okuyarak bitirmeye, ay-

Bir hatim duası (Hacı Selim Ağa Ktp., Hüdâyi, nr. 17)